

บทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน The Monk's Role of Participating for Community Development Present

พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนโต (สุทนต), พระมหาบุญรอด มหาวิโร (สืบด้วง), , พัสกร อุ่นภาศ,
พระอิชย์ศิวัช จิตตสวโร (จติปราโมทย์), พระครูใบฎีกาทัดพล จันทวิโส (แฝงปาน)

Phramaha Narongsak Sutanto (Suthon), Phramaha Boonrod Mahaweero (Suebduang),
Passagorn Un-gard, Phra Itshivat Chittasangwaro (Juttiipramote), Phrakhubidika Tadpon
Chantawangso (Phaelngpan)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongrajavidyalaya University

E-Mail: narongsag@gmail.com

(Received : 22 January 2024 ; Edit : 26 January 2024; accepted : 29 January 2024)

บทคัดย่อ

พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก และวัด เป็นศูนย์รวมจิตใจ ซึ่งจะขาดไม่ได้เนื่องจากคนในสมัยก่อน ต่างเข้าหาวัดเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ เป็นลักษณะของบทบาทที่ชัดเจน ตั้งแต่สมัยอดีตมาแล้ว ชุมชน ประชาชน พระสงฆ์ ต่างมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ถ้าในมุมมองของบทบาทพระสงฆ์เกี่ยวกับเชิงแนวคิดเกี่ยวกับทางบทบาทจะมองว่า เป็นบทบาทของสังคมที่คาดหวัง หรือเป็นการขึ้นอยู่กับบทบาทที่เป็นอยู่ ตลอดจนการยอมรับในบทบาท และหน้าที่ให้ทันข่าวสาร และรู้เท่าทันในยุคสมัยๆ โดยคำนึงถึงคำนึงถึงการดำเนินการพัฒนาการสร้างความพร้อมในการแก้ไขปัญหา การคิดริเริ่มโดยอาศัยองค์ความรู้ ทักษะ และการพัฒนาตนเอง รวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อตอบสนองการไปสู่ความสำเร็จ อีกทั้งยังต้องก้าวให้ทันต่อเทคโนโลยี เพื่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในปัจจุบันเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบันมีประสิทธิภาพและพัฒนาต่อไป

คำสำคัญ: บทบาทของพระสงฆ์, พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วม, การพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน

Abstract

Monks are very involved in the development of communities in the modern era, and the temple is the center of the mind. Which was indispensable because people in the past all turned to the temple as a spiritual refuge. It has been a clear characteristic of their role since ancient times. The community, the people, and the monks are all connected to each other. From the point of view of the role of monks regarding the concept of role, it will be seen that it is the expected role of society. Or is it dependent on the role one plays? as well as acceptance of the role and duty to keep up with the news and be knowledgeable in each era, considering development operations. Creating readiness to solve problems Taking initiative based on knowledge, skills, and self-development Including the development of quality of life to respond to success, it also must keep up with technology. For the participation of monks today in developing the community in the present era to be effective and continue to develop.

Keywords: The Monk's Role, Monk and Participating, Community Development Present

บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันแน่นแฟ้น อยู่กับสถาบันพระพุทธศาสนาตั้งแต่โบราณ คนไทยรับเอาพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในวิถีชีวิตอย่างเป็นธรรมชาติจนมีความรู้สึกว่าไทยคือพุทธ พุทธคือไทย เพราะด้วยอารยธรรมจากพระพุทธศาสนาได้แทรกซึม อยู่ในแนวคิด ค่านิยมและวิถีชีวิตคนไทยจนแยกไม่ออก ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับพระพุทธศาสนามีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากวัฒนธรรมแบบพุทธดั้งเดิม เรียกว่า เป็นวัฒนธรรมแบบพุทธไทย กล่าวคือคนไทยรับเอาพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติบนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย จึงเกิดการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนากับความคิดความเชื่อประเพณีดั้งเดิมของคนไทย (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2541: 229) พระสงฆ์เป็นตัวแทนของสถาบันพระศาสนา ที่มีอยู่คู่กับสังคมไทยมาตลอด มีอิทธิพลต่อการกระตุ้นหรือแนะนำให้เกิดกิจกรรมในสังคม และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ได้มากดั่งนั้นพระสงฆ์ จึงมีความสำคัญยิ่ง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะพบว่าพระสงฆ์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวบ้าน มีหน้าที่สำคัญในการชี้นำการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นส่วนใหญ่ทั้งด้านศีลธรรมจรรยา กิจกรรมทางโลกจึงอาจกล่าวได้ว่าพระสงฆ์เป็นสถาบันที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนที่อยู่ในชนบท นอกจากจะเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจและเป็นสถาบันที่เอื้ออำนวยบริการทางศาสนาแล้วยังทำหน้าที่ให้บริการอื่นๆ ที่กลไกของรัฐเข้าไปให้บริการไม่ถึงเพื่อสร้างบูรณาการในชุมชน พระสงฆ์นับว่าเป็นสถาบันที่ได้รับการเคารพเป็นที่พึ่งพิงทั้งทางจิตใจและร่างกายของชาวบ้านชนบทที่ยากไร้และห่างไกลการพัฒนาของรัฐ นอกจากนั้นวัดยังเป็นศูนย์รวมด้านนันทนาการและความบันเทิงอีกด้วย พระสงฆ์ ในชนบทเป็นที่เคารพของชาวบ้าน ถ้าพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจและวัตถุเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เรื่องนั้นมักได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากชาวบ้าน อย่างมีจิตศรัทธา และสามารถประสบความสำเร็จได้ โดยง่ายและเสียค่าใช้จ่ายน้อย (ภัทรพร สิริกาญจน, 2540: 16)

บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมลดน้อยเพราะมีสถาบันทางสังคมแบบใหม่เข้ามารับบทบาทเดิมของวัด โลกในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองรวมไปถึงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศทำให้เกิดการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาที่คนคิด ค่านิยมรวมไปถึงวัฒนธรรม จะเห็นว่าสมัยก่อนเรียนที่วัดปัจจุบันเรียนที่โรงเรียน มหาวิทยาลัย มีแหล่งบันเทิง ห้างสรรพสินค้า รวมถึงเทคโนโลยีต่างๆ มีความทันสมัยมากขึ้นทำให้จำนวนคนเข้าวัดลดจำนวนลงประชาชนห่างเหินจากพระสงฆ์มากยิ่งขึ้นการกำหนดแนวทางการพัฒนาจนถึงหลักการต่าง ๆ จะต้องคิดหาวิธีการที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะเป็นผู้ได้รับการพัฒนา และแนวทางการพัฒนาจะต้องยั่งยืนสามารถอำนวยความสะดวกทั้งแก่ปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวมสิ่งเหล่านี้คือแนวทางการพัฒนาที่จะต้องกำหนดเป็นหลักคิดสำหรับพระสงฆ์นักพัฒนารุ่นต่อไป บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ควรจะมีมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างรอบด้านทั้งทางด้านวัตถุ (วัตถุนิยม) และทางด้านจิตใจ (จิตนิยม) ทั้งนี้การพัฒนาในด้านต่างๆ จะต้องอยู่ภายใต้กรอบที่เรียกว่าคุณธรรมรวมถึงศีลธรรมด้วยซึ่งมีพุทธธรรมอันเป็นฐานและเป็นยุทธวิธีในการพัฒนาพระพุทธศาสนาโดยสถาบันสงฆ์เป็นองค์กรเอกขององค์กรหนึ่งที่ได้เสนอรูปแบบและแนวทางการพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยยึดถือรูปแบบรากเหง้าของวัฒนธรรมเดิมตามแนวทางของพุทธธรรมและความเชื่อทางศาสนาพุทธเป็นสำคัญ แม้ในปัจจุบันสถาบันสงฆ์ที่เข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทการพัฒนา ยังไม่กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง แต่ก็มีพอจะมีปรากฏให้เห็นในทุกๆ ภาคของประเทศ (สมบุญ สุธาสาราย, 2530)

บทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน ร่วมจัดทำกิจกรรมหลายอย่าง ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ก่อตั้ง วัดและจัดให้มีพระธรรมทูตทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งพระสอนศีลธรรมที่เข้าไปสอนในโรงเรียน ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ หมู่บ้านแต่ละ หมู่บ้านต่าง มีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งถือว่าเป็นสมบัติรวมของคนทั้งหมู่บ้านวัดจึงเป็นศูนย์ รวมประชาชนและมีบทบาทดังต่อไปนี้

- 1) วัดเป็นสถานที่ชาวบ้านส่งกุลบุตร มาอยู่รับ ใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น
- 2) วัดเป็นสถานที่พ่อแม่ ตลอดจนคนแก่คน เฒ่าและสตรี มารับความรู้ด้วยการสวดพระธรรมเทศนา
- 3) วัดเป็นสถานพยาบาล ที่รักษาผู้เจ็บป่วยตาม ภูมิรู้ของคนในสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์ และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาล คนเจ็บ ป่วยทั่วไป
- 4) วัดเป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้าน ที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
- 5) วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง

6) วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์ และพักผ่อนหย่อนใจ โดยที่ทางวัดได้จัดสถานที่ต่างๆ บริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่น

7) วัดเป็นสถานที่รื่นเริง ที่จัดเทศกาลและ มหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เช่น งานก่อดวงพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ ฯลฯ และ ยังเป็นสถานที่พบปะของคนหนุ่มสาวด้วย

8) วัดเป็นบ่อเกิดและศูนย์กลาง ของศิลปกรรมแขนงต่างๆ เช่น จิตรกรรม ปฏิมกรรม สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม

9) วัดเป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก่ ปัญหาชีวิตครอบครัว และความทุกข์ต่างๆ ของชาวบ้าน

10) วัดเป็นสถานที่สำหรับ ชาวบ้านรอบวัดมา ทำบุญและบำเพ็ญกุศล ตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

11) วัดเป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไป ใช้เมื่อคราวมีงาน

12) วัดเป็นศูนย์กลางการบริหาร หรือ การ ปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมา ประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่างๆ

วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระ สงฆ์เป็นตัวแทน ของวัด ในการแสดงบทบาทต่างๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความ เคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมี บทบาท สำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศ ด้วยเพราะพระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือ ของบุคคล ทุก ชั้นในสังคมตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป (พระเลิศ พิพัฒน์ จันทพลบุญ, 2554: 7-8)

พระสงฆ์นอกจากจะเป็นที่เคารพของชาวบ้านในชุมชนแล้วยังนับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม หากนักวิชาการนำความรู้ รู้จักทรัพยากรและแรงงานมาใช้อย่างถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ขออัญเชิญมา ณ ที่นี้ การใช้หลักวิชา และความคิดริเริ่มสร้างงานที่อาจดูไม่ใหญ่โตนัก แต่ประสิทธิภาพสูงและอำนวยประโยชน์โดยตรงได้มาก โดยการนำเอาทรัพยากรตามธรรมชาติ ความรู้ ความสามารถตลอดจนแรงงานของคนส่วนใหญ่ให้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย และให้เกิดความเสียหายหรือสูญเสียให้น้อยที่สุด การสร้างความเจริญในลักษณะนี้ จะช่วยสร้างความเจริญของกิจการส่วนร่วมได้แน่นอน (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2524: 63) พระสงฆ์จึงเป็นองค์ประกอบหลักของสถาบันพระพุทธศาสนา เพราะเป็นผู้ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ที่ทำให้พระพุทธศาสนาหยั่งรากฝังลึกลงในสังคมจนเป็นสถาบันสำคัญหนึ่งของสังคม เมื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของความเป็นสถาบันทางศาสนาองค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่งคือวัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลและบทบาทต่อวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางจิต ศีลธรรมและพฤติกรรมต่าง ๆ (พินิจ ลาภอนันท์, 2529: 30)

จากความเป็นมาของพระสงฆ์ที่ต้องมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาในยุคปัจจุบันนั้น ทำให้ทราบว่า พระสงฆ์เป็นสถาบันที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนที่อยู่ในชนบท เนื่องจากรัฐเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึงเพื่อสร้างบูรณาการในชุมชน พระสงฆ์นับว่าเป็นสถาบันที่ได้รับความเคารพเป็นที่พึ่งพิงทั้งทางจิตใจและร่างกายของชาวบ้านชน โดยรวมแล้วบทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมนั้น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน พระสงฆ์ต้องมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก และวัด ก็เป็นศูนย์รวมจิตใจ ซึ่งจะขาดไม่ได้เนื่องจากคนในสมัยก่อน ต่างเข้าหาวัดเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ

ดังนั้นการพัฒนาหรือการมีส่วนร่วมในปัจจุบันพระสงฆ์จะมีบทบาทเป็นอย่างมาก และวัดได้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรม เช่น วัดเป็นสถานที่พักผ่อน เป็นสถานพยาบาล เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ เป็นที่บำเพ็ญกุศลและเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ ดังนั้นวัดเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่ง แต่ส่วนที่จะเชื่อมโยง คือ พระสงฆ์ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชน ดังนั้นการที่จะมีการพัฒนาที่ดีในชุมชนนั้นจะต้องมีพระสงฆ์ในการร่วมที่จะสร้างบทบาทเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการและวิธีการทั่วไปในการพัฒนาชุมชน

หลักการและวิธีการทั่วไปเป็นการอธิบายเกี่ยวกับบริบททั่วไปของหลักการและวิธีการทั่วไปโดยมีหลักการและวิธีการ คือ การพัฒนาชุมชนมีความเป็นมาปรัชญาแนวความคิดความหมายที่เป็นของตนเองซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดลักษณะของการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

การพัฒนาที่ 1 เป็นการดำเนินงานโดยและใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญไม่พึ่งพาบุคคลหรือทรัพยากรนอกชุมชน

การพัฒนาที่ 2 เป็นการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนด้วยกันคนในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐหรือคนในชุมชนกับภาคเอกชนเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

การพัฒนาที่ 3 การเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมายหรือทิศทางสามารถควบคุมได้

การพัฒนาที่ 4 เกิดจากความตั้งใจและการกระทำของมนุษย์ตามแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไม่ใช่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

การพัฒนาที่ 5 การพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาตนเองบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนให้ได้มาตรฐานตามที่ต้องการ

การพัฒนาที่ 6 กระบวนการในการศึกษาโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพและความพร้อมในการพัฒนา

การพัฒนาที่ 7 กระบวนการจัดองค์กรหรือกลุ่มเพราะการพัฒนาชุมชนเป็นการผนึกกำลังของคนในชุมชนเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดศักยภาพของชุมชนและนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้

การพัฒนาที่ 8 เป็นการนำกลวิธีหรือวิธีการต่าง ๆ มาใช้

การพัฒนาที่ 9 ลักษณะเป็นประชาธิปไตยการพัฒนาชุมชนเป็นของชุมชนดำเนินการโดยคนในชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนเป็นการให้สิทธิเสรีภาพอิสรภาพเสมอภาคในชุมชนและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชนได้ด้วยตนเอง (สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, 2549: 25)

จากข้างต้นที่กล่าวมานี้ การพัฒนาชุมชนนั้น เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุง “หมู่บ้าน” ด้วยการกระทำร่วมกันระหว่างประชาชน และหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน เพื่อให้หมู่บ้านเป็นหน่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติได้อย่างมั่นคงด้วยการใช้ทรัพยากรส่วนใหญ่ในท้องถิ่น และถ้าหากว่าชุมชนชาติใดที่จำเป็นแก่การเปลี่ยนแปลง ฝ่ายรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนจะช่วยจัดหาสิ่งจำเป็นที่ขาดแคลนนั่นได้ (ณรงค์ สุจาง, 2525: 148) นักพัฒนาต้องยึดเป็นแนวทางปฏิบัติประกอบด้วย

แนวทางปฏิบัติที่ 1 การยึดหลักความมีศักดิ์ศรีและศักยภาพของประชาชน โดยนักพัฒนาจะต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพ มีความรู้ความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ในตัว สามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาดตนเองได้ จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิดวางแผน เพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเอง นักพัฒนาควรจะเป็นเพียงผู้กระตุ้น แนะนำ ส่งเสริม และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด

แนวทางปฏิบัติที่ 2 การยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน โดยนักพัฒนาจะต้องยึดมั่นว่า นโยบายการพัฒนาชนบทและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาชุมชน ต้องการสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ซึ่งสามารถที่จะทำกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาบางประเภทได้ โดยอาศัยการช่วยเหลือของตนเองของคนในชุมชนหรือหมู่บ้านเป็นหลัก ส่วนรัฐบาลนั้นจะคอยช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และช่วยเหลือในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน

แนวทางปฏิบัติที่ 3 ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผลในกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่จะทำในชุมชน เป็นการให้โอกาสแก่ประชาชนในชุมชน หรือหมู่บ้านได้ร่วมกิจกรรมตั้งแต่เริ่มคิดจนกระทั่งถึงการติดตามประเมินผลของการทำกิจกรรม ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงาน อันเป็นการปลูกจิตสำนึกในเรื่องความเป็นเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม

แนวทางปฏิบัติที่ 4 ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน และร่วมกันคิดตัดสินใจว่าจะทำอะไร เมื่อตกลงกันแล้วก็ร่วมกันทำ โดยมอบหมายให้แต่ละคนได้รับผิดชอบร่วมกัน งานจะมาจากประชาชนในชุมชนเอง ไม่ได้มาจากการถูกสั่งให้ทำนักพัฒนาจะไม่ใช้วิธีการออกคำสั่งแต่จะต้องให้การศึกษา ชักชวน เสนอความเห็นให้ประชาชนได้พิจารณาวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และหาข้อสรุป

ตัดสินใจแก้ปัญหาเอง โดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย (ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, 2540: 7-8) เนื้อหาดังกล่าวสอดคล้องกับ การพัฒนาชุมชน ที่เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นกระบวนการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงที่กว้างลึก เป็นพลวัตร (Dynamic Process) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมระบบการดำเนินงานของมนุษย์ มีเหตุผลเหมาะสมกับวิถีชีวิตที่มีเหตุผลอาศัยหลักการพัฒนายั่งยืนแบบองค์รวม และหลักการที่เป็นผลแห่งการบูรณาการทางแนวความคิดที่เน้นโครงสร้างและวัฒนธรรมทางสังคม เพื่อเป็นการสร้างรากฐานความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในสังคมมนุษย์การพัฒนาโดยเน้นยึดหลักบูรณาการตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมีความสัมพันธ์กับหลักการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม คือพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันหลักที่เป็นหัวใจของการพัฒนาอยู่ที่ตัวของมนุษย์ และประเทศชาติ โดยให้ความหมายของการพัฒนาประเทศคือการแสวงหาเส้นทางแก้ไขปัญหาคาใจความอดอยากหรือทุพโภชนาการแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาด้านการเจ็บป่วยของประชาชนการพัฒนาที่มีความหมายกว้างครอบคลุมทั้งด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการสร้างสรรค์ความเป็นธรรมทางสังคม กล่าวคือ การพัฒนาควรจะเป็นการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย ดังต่อไปนี้

เป้าหมายที่ 1 ครอบคลุมแต่ละครอบครัวมีรายได้พอเพียงสำหรับการแสวงหาปัจจัยยังชีพ อันได้แก่อาหารที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

เป้าหมายที่ 2 หัวหน้าครอบครัวมีงานทำ เพราะการมีงานทำจะทำให้มีการกระจายรายได้อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

เป้าหมายที่ 3 ความเสมอภาคทางโอกาสในการได้รับบริการสาธารณะจากรัฐบาลอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางด้านการศึกษา การสาธารณสุข และบริการอื่น ๆ

เป้าหมายที่ 4 การมีเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในทางการเมือง การสมาคม และวัฒนธรรมรวมทั้งมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของรัฐด้วย

เป้าหมายที่ 5 ประเทศมีอิสรภาพในการกำหนดนโยบาย และแนวทางในการบริหารและพัฒนาประเทศของตนได้อย่างแท้จริงจากความหมายหลักของการพัฒนาแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาจะผูกพันอยู่กับอุดมการณ์บรรทัดฐานหรือปทัสสถานทางความคิด ค่านิยมของคน และการให้คุณค่าทางสังคมที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ในความหมายที่ชัดเจนนั้น การพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงการสร้างสรรค์ความก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจ ความเป็นธรรมทางสังคม ความเสมอภาคทางการเมืองการธำรงรักษาวรรณธรรมอันดีงามของประเทศใดประเทศหนึ่ง ด้วยวิธีการบริหารที่เหมาะสม เพื่อบรรลุเป้าหมายในอันที่จะสร้างคุณภาพชีวิตของคนในประเทศให้ดีขึ้น มีคุณภาพในการจัดสรรตลอดจนการกระจายทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น (อนรรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2548: 26)

สรุปได้ว่าหลักการและวิธีการทั่วไปในการพัฒนาชุมชน จะเน้นหลักการที่เชื่อมกับพระสงฆ์ เป็นการอธิบายถึงหลักและวิธีการ ประกอบด้วย การดำเนินงาน การร่วมมือกัน การมีเป้าหมายที่ดี การพัฒนาคุณภาพของชุมชน การจัดการศึกษาและพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังยึดแนวทางการปฏิบัติโดยการเน้นไปที่ศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน โดยเน้นไปที่นโยบาย การมีส่วนร่วม หลักประชาธิปไตย และการมีอิสรภาพในการบริหาร เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีกับคนในชุมชน

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย

บทบาทของพระสงฆ์ไทยในสังคมไทยนั้น เป็นบทบาทที่เด่นชัดของพระสงฆ์คือบทบาทในการพัฒนาสังคม ซึ่งมีอยู่ 2 ด้าน คือ บทบาทในด้านพัฒนาวัตถุและบทบาทในด้านพัฒนาจิตใจ พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมโดยการให้คำแนะนำที่ถูกต้อง เป็นผู้เชื่อมประสานให้กำลังใจ และเป็นผู้ปลูกฝังคุณธรรมแก่ประชาชน (วิทย์ วิศเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก, 2542: 50) ในส่วนของบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากโดยเฉพาะพระสงฆ์ ซึ่งสังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ตลอด อย่างงานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานแต่งงานด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระมาในงานวันเกิด หรือใส่บาตรทำบุญวันเกิด เจ็บป่วยก็ไปหาพระทำบุญ และบางแห่งพระอาจเป็นหมอกกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้าน ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน บทบาทก็มีความชัดเจนมากขึ้น ตามหลักแล้วหลักทางพระพุทธศาสนาแล้วพระสงฆ์คือผู้บวชในบวรพระพุทธศาสนาซึ่งสละแล้วซึ่งสภาวะความเป็นปัจเจกภาวะ แต่มีชีวิตเพื่อสังฆภาวะ เพื่อชุมชน มีจิตวิญญาณเพื่อชุมชน ต้องมีความรู้สึกที่เป็นชุมชน (Community) เพราะชีวิตต้องมีความ

เกี่ยวข้อง มีการติดต่อสื่อสาร (Communication) กันตลอดเวลา ยิ่งในสมัยโบราณด้วยแล้ว วัดหรือพระสงฆ์กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนไปในตัว วัดเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ของชุมชน มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นก็มาประชุมกันที่วัด มาร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่นมาทำบุญใส่บาตรที่วัด ในวันสำคัญทางศาสนา คือวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษาและวันสำคัญอื่นๆ

ประเด็นนี้ที่มาของพระสงฆ์จะมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะสมัยก่อนผู้ที่ได้อิทธิพลที่จะบวชเป็นพระเป็นเถระนั้น ต้องเป็นผู้มีสถานภาพทางสังคมมาก่อน อย่างสมัยสุโขทัยเรื่องอำนาจ เป็นต้นมา บุคคลผู้มาบวชนั้นต้องเป็นผู้มีสถานภาพที่สูงของสังคมและเมื่อลาสิกขาออกไป ต้องไปเป็นนักปกครอง นักบริหารบ้านเมือง แต่ปัจจุบันนี้กลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและด้อยโอกาสทางการศึกษาที่หันมาพึ่งพระพุทธศาสนาในการที่จะพัฒนาตัวเองและเลี้ยงชีพถ้าหากเรามองโดยพื้นแล้วพระพุทธศาสนาไม่ได้ปิดกั้นหรือเป็นของใครเปิดโอกาสให้กับทุกคนได้เข้ามาศึกษา ได้เข้ามาพัฒนาในด้านจิตใจ (พระมหาจักรพันธ์ จกกวโร, 2567: ออนไลน์)

ในส่วนของบทบาทของพระสงฆ์ไทยในสังคมไทย จะเน้นเกี่ยวกับ การแสดงบทบาทของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

ปัจจัยที่ 1 บทบาทที่สังคมคาดหวัง (Role Expectation) บทบาทที่สังคมคาดหวัง ให้บุคคลปฏิบัติตามความคาดหวังที่กำหนดโดยสังคมและสถานภาพที่บุคคลนั้นๆ ครองอยู่

ปัจจัยที่ 2 การรับรู้บทบาท (Role conception) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ในบทบาทของ ตนเองว่าควรจะมีบทบาทอย่างไร และสามารถจะมองเห็นบทบาทของตนเองได้ ตามการรับรู้ นั้น ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความต้องการของบุคคลนั่นเอง โดยที่การรับรู้ในบทบาทและความต้องการของบุคคลก็ขึ้นอยู่กับลักษณะฐานส่วนบุคคล ตลอดจนเป้าหมายใน ชีวิตและค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น

ปัจจัยที่ 3 การยอมรับบทบาทของบุคคล (Role Acceptation) จะเกิดขึ้นเมื่อความสอดคล้อง ของบทบาทตามความคาดหวังของสังคมและบทบาทที่ตนรับอยู่ การได้ยอมรับบทบาท เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเข้าใจในบทบาทและการสื่อสารระหว่างสังคมและบุคคลนั้น ทั้งนี้ก็เพราะบุคคลจะไม่ได้ยินดียอมรับบทบาทเสมอไป แม้ว่าจะได้รับการคัดเลือกจากสังคมให้รับตำแหน่ง และมีบทบาทหน้าที่ปฏิบัติตาม เพราะถ้าหาก บทบาทที่ได้รับนั้นทำให้ได้รับผลเสียหรือเสียประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้ง กับความต้องการ (role conflict) หรือค่านิยมของบุคคลนั้น ผู้ครองตำแหน่งอยู่กลับพยายามหลีกเลี่ยงบทบาทนั้น ไม่ยอมรับบทบาทนั้น ๆ

ปัจจัยที่ 4 การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (Role Performance) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพที่แสดงออกจริง (actual role) ซึ่งอาจเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคม คาดหวัง หรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้และตามความคาดหวังของตนเอง การที่ บุคคลใดจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับระดับการยอมรับบทบาท นั้น ๆ ของบุคคลที่ได้ครองตำแหน่งนั้นอยู่เนื่องจากความสอดคล้องกับบทบาทตามความ คาดหวังของสังคมและการรับรู้บทบาทของตนเอง (Allport, Gordon, 1973: 181-184)

ดังนั้น“บทบาทของพระสงฆ์นั้นจะต้องมองเห็นวัตถุประสงค์และหน้าที่ของตนเองให้ชัดเจนจะต้องสร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งนำทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องให้แก่สังคมส่งเสริมการเข้มแข็งของชุมชน แก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธีอนุรักษสิ่งแวดล้อม”บทบาทเป็นสิ่งที่ผู้รับหน้าที่ต้องแสดงออก พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางศาสนาและสังคม เพื่ออยู่กับสังคมพระสงฆ์จำต้องได้รับความช่วยเหลือและควรมีบทบาทในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์อยู่ในชุมชน ด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย

ประการที่ 2 สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญปฏิบัติสมณธรรม

ประการที่ 3 โดยคุณธรรม คือ เมตตาธรรม พระสงฆ์จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ (อภิชัย พันธุเสน, 2539: 205-206) ซึ่งหากมองกลับมาในด้านประวัติศาสตร์ไทยในทุกๆ สมัย เราจะเห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยที่ได้สร้างคุณูปการต่อสังคมไว้ในหน้าที่หลายประการด้วยกัน ดังนี้

บทบาทที่ 1. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำของคนในสังคม พระสงฆ์ในทุกๆ สมัยถือว่าเป็นบุคคลที่มีคุณค่าความน่าเชื่อถือ และเป็นทีเคารพของคนในสังคม แม้ว่าในทางบ้านเมืองจะมีผู้ปกครองอยู่แล้ว แต่ก็ไม่มีพื้นที่ที่จะต้องพึ่งพาพระสงฆ์ในยามบ้านเมืองมีวิกฤติอยู่ดี อย่างในเวลาที่จะต้องออกรบในสมรภูมิแห่งสงคราม คนในสังคมจะเข้าหา

พระสงฆ์ เพื่อขอให้ท่านอำนวยการให้การรับในครั้งนั้นๆ ประสพชัยชนะเหนือศัตรู หรือขอให้ตนเองมีชีวิตรอดปลอดภัยจากการรบในครั้งนั้นๆ

บทบาทที่ 2 พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูของคนในสังคม สมัยแต่ก่อนยังไม่มีโรงเรียนเกิดขึ้นอย่างกลาดเกลื่อน เฉกเช่นในปัจจุบัน คนในสังคมจึงพากันเข้าไปศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในกำแพงวัดพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้อยู่ภายในวัด จึงทำหน้าที่เป็นครูสอนคนในสังคมโดยปริยาย วิทยาการส่วนใหญ่ที่สอนกันนั้นยังไม่กว้างขวางมากนัก ส่วนใหญ่คนในสังคมจะพากันเรียนเอาเฉพาะหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น คือ เรียนเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นวิถีชีวิต (Way of Life) พูดง่าย ๆ ก็คือว่า คนในสมัยนั้น เรียนวิชาความจริงของชีวิต กล่าวคือ พอเรียนมาแล้วก็สามารถนำความรู้ไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ในทันที คนในสมัยแต่ก่อนจึงมีความผูกพันกับพระสงฆ์และวัดมาก (พระธรรมปิฎก, 2542: 21)

จะเห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ที่เปลี่ยนไป เป็นการปรับไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยไว้ว่า พระสงฆ์จะต้องรู้เท่าทันสังคมที่เปลี่ยนไป เพราะพระสงฆ์ไม่ใช่มีหน้าที่เฉพาะชี้ทางให้ประชาชนสงบจิตใจเท่านั้น แต่ต้องชี้ทางโลกให้แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสมอีกด้วยนอกจากนี้วัดยังเป็นสถานที่ประกอบกิจการ รวมทั้งความเชื่อที่ยึดกับหลักธรรมอันมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ (พระพยอม กลฺยาณ, 2540: 32)

สรุปบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย จะเป็นลักษณะของบทบาทที่ชัดเจนตั้งแต่สมัยอดีตมาแล้ว ชุมชนประชาชน พระสงฆ์ ต่างมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ถ้าในมุมมองของบทบาทพระสงฆ์เกี่ยวกับเชิงแนวคิดเกี่ยวกับทางบทบาทจะมองว่า เป็นบทบาทของสังคมที่คาดหวัง หรือเป็นการขึ้นอยู่กับบทบาทที่เป็นอยู่ ตลอดจนการยอมรับในบทบาท และหน้าที่ ซึ่งพระสงฆ์นั้นล้วนแล้วแต่มีหน้าที่ที่สำคัญอยู่แล้ว คือ การสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งในการเรียนรู้ แนะนำแนวทางในทางที่สมควรและเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของคนในชุมชน เพื่อสร้างคุณค่า ความน่าเชื่อถือ และเป็นที่เคารพ นอกจากนี้แล้วพระสงฆ์ยังต้องมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพและกาลเวลาที่เปลี่ยนไปต้องมีการศึกษาข่าวสาร และรู้เท่าทัน ในยุคสมัยๆ นั้นด้วยจึงจะทำให้คณะสงฆ์มีประสิทธิภาพ และมีการทำงานที่มั่นคง

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในปัจจุบันเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในปัจจุบันเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นการอธิบายถึงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันกระทั่งเป็นไปในอนาคต จะเห็นว่ามีมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพุทธบริษัทเป็นอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และอีกประการหนึ่ง พระพุทธศาสนาเป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศไทยทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม (คณะนิพนธ์ จันทรบุตร, 2530: ก) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในปัจจุบันเพื่อพัฒนาชุมชนนั้นจะเน้นการให้การศึกษแก่ประชาชนโดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ดีงาม ชีวิตที่ประเสริฐ ตามหลักการพระพุทธศาสนา เรียกว่าบทบาทของครู แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่าเป็นพระบรมครู ทำหน้าที่ฝึกเทศาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้เป็นคนดี (กัลยาณชน) และกลายเป็นคนประเสริฐ (อริยชน) ในระดับสูงสุดดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะครูเป็นบทบาทถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันอีกบทบาทหนึ่งก็คือ การให้คำปรึกษาเป็นเรื่องสำคัญคนในสังคมยุคหลังโดยทั่วไปมักจะตัดสินใจทำการสิ่งใดได้ยาก ไม่กล้า เกิดความกลัว ฉะนั้นพระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจ ให้คำปรึกษาแก่ประชาชนอันเป็นการแสดงออกถึงบทบาทของความเป็นผู้นำด้านภูมิปัญญาเพื่อให้เกิดการพัฒนา” การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในปัจจุบันเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน มีหน้าที่ดังนี้

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ 1 ที่พึงบวช พระสงฆ์เป็นหนึ่งในรัตนะ 3 เป็นสิ่งที่เคารพนับถือบูชาสูงสุดในพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นผู้นำทางจิตใจ ด้วยการพัฒนาหรือยกระดับจิตใจของคนให้สูงขึ้นด้วยการมีธรรม มีเหตุผล และเข้าสภาพต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อหลุดพ้น สามารถเป็นที่พึ่งบวชของพุทธศาสนิกชนชาวบ้าน

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ 2 สอนธรรม พระสงฆ์นอกจากมีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วยังมีหน้าที่สำคัญในการประกาศเผยแผ่พระธรรมคำ สอน เป็นหน้าที่โดยตรงที่พระสงฆ์จะสอนธรรมให้เป็นธรรมทาน เทศนาสั่งสอนอบรมประชาชนทุกชั้นทุกเพศทุกวัยให้เกิดศรัทธาปสาทะความเชื่อความเลื่อมใส ชี้ทางให้รู้บาปบุญคุณและโทษ ความเลื่อม เหตุแห่งความเลื่อม ความเจริญและเหตุแห่งความเจริญ ให้เข้าใจ

และให้เห็นจริง แฉ่น ำให้ละเว้นความชั่ว หันมาประพฤติดี ปฏิบัติชอบ มีเมตตา สัจจะ กตัญญูกตเวที หิริ โอตตัปปะ ศีล 5 เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ 3 นำปฏิบัติ พระสงฆ์เมื่อศึกษาเข้าใจในธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าแล้ว จะต้องปฏิบัติ ปฏิบัติดีตรง ปฏิบัติถูกต้องและปฏิบัติชอบ ในธรรมวินัยที่ได้ศึกษาอบรมมาเป็นอย่างดีโดยการรักษาศีล 227 อย่างเคร่งครัด ปฏิบัติถือสมาจารสำรวมอินทรีย์ และการสร้างคุณธรรมต่าง ๆ ที่แสดงเป็นแบบอย่างการครองชีวิต เช่น สันโดษ มีเมตตา สัจจะ ให้เกิดขึ้น อันเป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชนประพฤติปฏิบัติตาม

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ 4 พัฒนา พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่ ช่วยเหลือดำเนินการและให้คำปรึกษา ชุมชนหรือชาวบ้านและที่สำคัญ การพัฒนาในสถานที่วัด รั้วกำแพง อาคารและสิ่งก่อสร้างการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ให้ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ และการพัฒนาต้องสอดคล้อง และถูกต้องตามพระธรรมวินัยและพัฒนาหมู่บ้าน เป็นผู้นำชาวบ้านสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งที่จำเป็นสำหรับชาวบ้านและประชาชนทั่วไป โดยการชักชวนให้ร่วมกลุ่มร่วมแรงร่วมใจ และร่วมทุนสร้างกองทุนประจำหมู่บ้าน หรือการสร้างถนนภายในหมู่บ้าน ขุดคลองส่งน้ำ ท่อระบายน้ำ สร้างสุขา สร้างศาลา สวนสุขภาพ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ 5 ปรีกษาศี พระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีเป็นที่เชื่อถือศรัทธามาและมีสถานที่อยู่แน่นอนสำหรับสังคมไทย เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ และให้คำปรึกษา ในด้านศาสนพิธี ความรู้วิชาทางด้านจิต ช่วยแก้ปัญหาของสังคมชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านมีปัญหาชีวิต และครอบครัว

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ 6 มีส่วนช่วยสังคม การช่วยสังคมของพระสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สอนรู้จัก ขยันหมั่นเพียร สอนให้รู้จักเก็บออมรู้จักประหยัด สอนให้สันโดษ ด้านการปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดีในการบริหาร กิจกรรมคณะสงฆ์ให้อยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัย ช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชนชาวบ้านกลุ่มหรือเผ่าต่าง ๆ ให้เป็นพลเมืองดีมีศีลธรรม ลดปัญหาเหล่านี้พระสงฆ์จะมีความเข้าใจและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถมีส่วนช่วยในด้าน การศึกษาของชาติให้การศึกษาแก่คนยากจน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูสอน เป็นศูนย์กลางของศึกษาชุมชน (คุณ โท ขันธ์, 2525: 100-117) ซึ่งถ้าอธิบายการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในปัจจุบันเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบันในเชิง ทฤษฎีนั้น จะอธิบายได้เป็นบทบาทเปรียบเสมือนบทของตัวละครที่ก ำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นตัว (ละคร) อะไร มีบทบาทที่ต้องแสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิดบทหรือไม่สมบทบาทก็อาจถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้เห็นแสดงไปเลย บทบาทของบุคคลยังขึ้นอยู่กับการกล่อมเกลாதาสังคม (Socialization) และบุคลิกภาพของบุคคลนั้นด้วย ซึ่งใน ประเด็นนี้ ไพบูลย์ ช่างเรียน ได้อธิบายไว้ว่า บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะ สถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ความสามารถ มุเลเหตุจูงใจ การอบรมและความพอใจ ดังนั้น จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น บทบาทของ บุคคลในแต่ละสังคม จึงมีที่มาสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

บทบาทที่ 1 บทบาทที่ถูกกำหนดโดยตำแหน่ง ได้แก่ ฐานะของตำแหน่ง กฎระเบียบหน้าที่ความรับผิดชอบ สิทธิและข้อผูกพัน ซึ่งกำหนดไว้เป็นปทัสถานสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งนั้น

บทบาทที่ 2 บทบาทที่ถูกกำหนดโดยบุคลิกภาพของบุคคล ได้แก่ ทศนคติ ประสบการณ์การศึกษาอบรม ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งนั้นจึงถือเป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องที่มีแบบของการกระทำที่ เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการปฏิสัมพันธ์นั้น บทบาทเป็นวิธีการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ว่าควรปฏิบัติอย่างไร (พิทยา สายหู, 2524: 21) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในปัจจุบันเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบันที่ จะต้องอาศัยคุณสมบัติของวัดในฐานะที่เป็นศูนย์รวมความศรัทธาจากประชาชน มาประยุกต์ใช้ในการชักนำประชาชน ให้มาร่วมกันพัฒนา สร้างเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และยังเสนอแนวคิดว่าพระสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยน ประสบการณ์และอุดมการณ์ในลักษณะที่ตอบสนอง ปัญหาความต้องการของชุมชนในลักษณะประสมประสานกับการ ทำงานของกลุ่มต่างๆ รวม 6 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 การพัฒนาต้องดำเนินการให้ทั่วถึง ด้วยเหตุที่การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น โดยกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับทุกๆ ฝ่าย ทั้งพุทธจักร (วัดและพระสงฆ์) และอาณาจักร (ข้าราชการ ผู้นำชุมชน และประชาชน) การพัฒนาจึงต้องดำเนินงานให้ทั่วถึง ครอบคลุมประชาชนทุกๆ กลุ่ม ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และจะต้องประสานงาน ร่วมมือกันทำงาน โดยพระสงฆ์ควรจะต้องสำนึกอยู่เสมอว่า ถ้าอาณาจักรเสื่อมลง พุทธจักรจะเจริญได้อย่างไร พระสงฆ์จึงควรจะต้องถือเป็นบทบาทหน้าที่ที่ควรจะต้องเข้าไป ดำเนินการ

ประการที่ 2 การพัฒนาต้องเน้นการพัฒนาบุคคลเพื่อสร้างความพร้อมของประชาชน ที่จะเข้าร่วมการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาแก้ไขปัญหของตนเอง โดยต้องพัฒนาประชาชนให้พร้อมทั้ง ทางด้านคุณภาพและคุณธรรม ทั้งทางด้านรูปธรรมหรือวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาจิตใจของประชาชนให้เข้าใจถึงความหมายและคุณค่าของการพัฒนาชุมชน

ประการที่ 3 การพัฒนาชุมชนควรเกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของประชาชนในชุมชน โดยอาศัยความรู้ความสามารถ ทักษะ และสติปัญญาของประชาชนในการคิดค้นและริเริ่มพัฒนาโครงการต่างๆ เอง อันจะนำผลสำเร็จมาสู่ชุมชนได้มากกว่าการพึ่งพาบุคคลอื่นจากภายนอกชุมชนที่ไม่รู้ซึ่งถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชน

ประการที่ 4 การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องสามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนได้ จะต้องสามารถตอบสนอง ความจำเป็นพื้นฐานได้ในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การตอบสนองแต่เพียงด้านใดด้านหนึ่งนั้นจะไม่ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์

ประการที่ 5 การพัฒนาชุมชนที่สามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนได้ควรจะเป็นการพัฒนาโดยประชาชนและเพื่อประชาชนเอง คือ การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน มิใช่ให้ประชาชนเข้าร่วมเฉพาะการใช้แรงงานเท่านั้น เพราะจะไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในผลผลิตของงานพัฒนาชุมชน

6) การพัฒนาชุมชนที่จะประสบผลสำเร็จ สามารถบรรเทาหรือขจัดปัญหาของประชาชนได้อย่างแท้จริง ควรมุ่งเน้นให้เกิดการพึ่งพาตนเองของประชาชน ซึ่งวิธีทางที่จะเป็นไปได้ต่อสภาพการพึ่งพาตนเองในปัจจุบัน คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชนในด้านต่างๆ เพื่อการนำไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้สุขสบายมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน โดยควรจะพึ่งพาเทคโนโลยีและวัสดุอุปกรณ์จากภายนอกเพียงเท่าที่จำเป็นและหาไม่ได้ในชุมชน (อภิชัย พันธเสน, 2539: 208-209)

สรุปการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในปัจจุบันเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าในภาพรวมเกี่ยวกับพระสงฆ์แล้วแต่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเพื่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะเป็นลักษณะอันประกอบด้วย การบวช การสอนธรรมะเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา การให้คำปรึกษา การสอนให้มีศีลธรรม การเป็นที่ปรึกษา การช่วยเหลือสังคม ซึ่งพระสงฆ์แล้วแต่มีบทบาท ประกอบด้วย

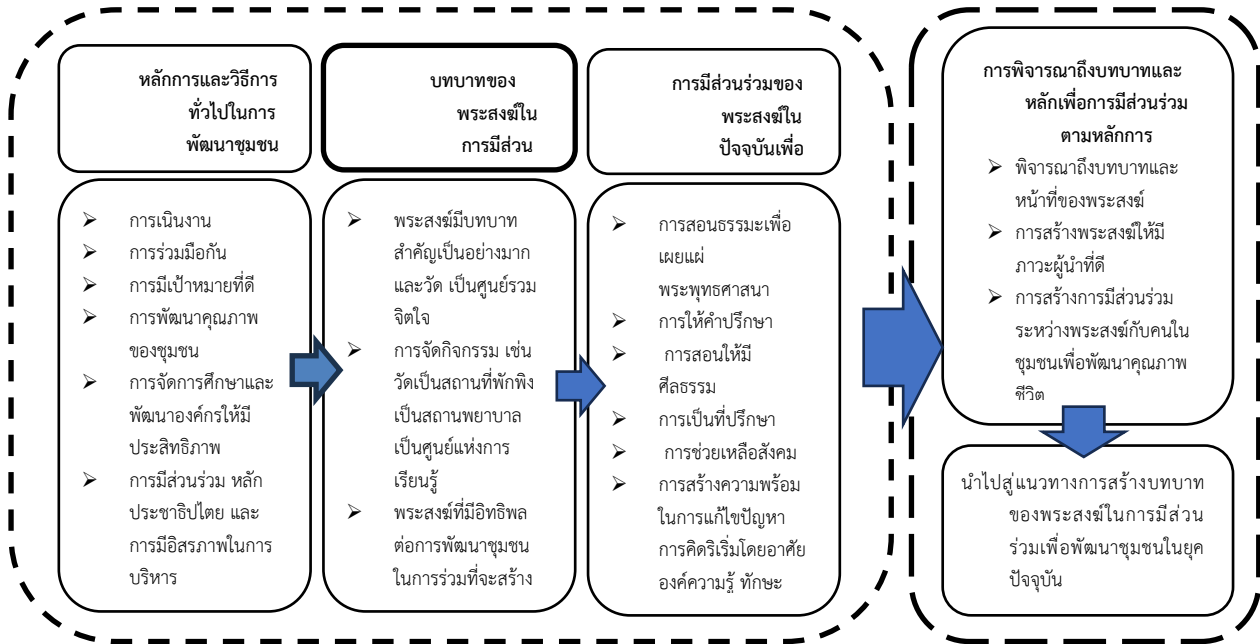
1) บทบาทที่ถูกกำหนดโดยตำแหน่ง ประกอบด้วย ฐานะของตำแหน่ง กฎระเบียบหน้าที่ความรับผิดชอบ สิทธิและข้อผูกพัน

2) บทบาทที่ถูกกำหนดโดยบุคลิกภาพของบุคคล ประกอบด้วย ทศนคติ ประสบการณ์การศึกษาอบรม ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณี

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้จะต้องคำนึงถึงการดำเนินการพัฒนา การสร้างความพร้อมในการแก้ไขปัญหา การคิดริเริ่มโดยอาศัยองค์ความรู้ ทักษะ และการพัฒนาตนเอง รวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อตอบสนองการไปสู่ความสำเร็จ อีกทั้งยังต้องก้าวให้ทันต่อเทคโนโลยี เพื่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในปัจจุบันเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบันมีประสิทธิภาพและพัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

การสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน นี้ได้ข้อค้นพบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับ หลักการและวิธีการทั่วไปในการพัฒนาชุมชน บทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในปัจจุบันเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ตามแผนภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน

สรุป

บทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือการมีส่วนร่วมในปัจจุบันพระสงฆ์จะมีบทบาทเป็นอย่างมาก และวัดได้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนา ดังนั้นการที่จะมีการพัฒนาที่ดีในชุมชนนั้นจะต้องมีพระสงฆ์ในการร่วมที่จะสร้างบทบาทเพื่อพัฒนาชุมชน เน้นหลักการที่เชื่อมกับพระสงฆ์ เป็นการอธิบายถึงหลักและวิธีการ ประกอบด้วย การเนนงาน การร่วมมือกัน การมีเป้าหมายที่ดี การพัฒนาคุณภาพของชุมชน การจัดการศึกษาและพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของคนในชุมชน เพื่อสร้างคุณค่าของพระสงฆ์เพื่อการพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน อีกทั้งยังต้องก้าวให้ทันต่อเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

เอกสารอ้างอิง: References

- คะนิงนิตย์ จันทบุตร (2530). “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”. รายงานการวิจัย. ภาควิชาประวัติศาสตร์. คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : วิทยาลัยครูอุบลราชธานี.
- คุณ โทจันทร์ (2525). **บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนา**. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ณรงค์ สุจ้านง (2525). **สังคมวิทยาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทองศักดิ์ คุ่มไชนะ (2540). **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระธรรมปิฎก (2542). **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพยอม กลฺยาโณ (2540). “บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคม”. *ข่าวสด*. (กรกฎาคม): 32.
- พระมหาจักรพันธ์ จกกวโร (2567). **บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://mcutak.com/default.asp?content=contentdetail&id=27639>
- พระเลิศพิพัฒน์ จันทปญโญ (2554). **บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมโลกาภิวัตน์**. วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2
- พิทยา สายหู (2524). **กลไกของสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พินิจ ลาภอนันท์ (2529). **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัทรพร สิริกาญจน (2540). **หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ:แนวคิดและบทบาทพระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก (2542). **หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส0413 พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทรร่มเกล้า.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2541). **พระธรรมเทศนาทั่วไปและพระวโรวาทคดี**. กรุงเทพมหานคร: หจก.โรงพิมพ์อักษรไทย.
- สมบุรณ์ สุขสำราญ (2530). **การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย.
- สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ (2549). **หลักการสื่อสารมวลชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2524). **ศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: พาสีโก, 2524.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548). **การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ: บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- อภิชัย พันธเสน (2539). **พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค ตอนที่ 3 ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- Allport, Gordon (1973). *Personality: A psychological interpretation*. New York: Holt.